

**EDUCATION AND SCIENCE
IN UKRAINE IN THE PERIOD
OF TODAY'S GLOBAL
CHALLENGES**

COLLECTIVE MONOGRAPH

COLLECTIVE MONOGRAPH

**EDUCATION AND SCIENCE
IN UKRAINE IN THE PERIOD
OF TODAY'S GLOBAL
CHALLENGES**

Compiled by
VIKTOR SHPAK

Chairman of the Editorial Board
STANISLAV TABACHNIKOV

GS Publishing Services
Sherman Oaks
2024

The collective monograph is a scientific and practical publication that contains scientific articles by doctors and candidates of sciences, doctors of philosophy and art, graduate students, students, researchers and practitioners from European and other countries. The articles contain research that reflects current processes and trends in world science.

Text Copyright © 2024 by the Publisher «GS Publishing Services» and authors.

Illustrations © 2024 by the Publisher «GS Publishing Services» and authors.

Cover design © 2024 Publisher «GS Publishing Services».

Authors: Tsira Abdriakhimova, Payman Abhari, Igramotdin Aliiev, Leila Aliieva, Bohdan Andrushkiv, Kateryna Anhelovska, Mariia Barinova, Olena Bazyl, Oleksandr Bohdanovych, Petro Demyanchuk, Andrii Fomenko, Valentyna Groza, Bohdan Havryshok, Liudmyla Holovkova, Volodymyr Horbalinskyi, Viktoriia Ilchenko, Vasyl Ilkov, Eduard Ivashkevych, Ernest Ivashkevych, Yevhen Kharchenko, Lesia Klevaka, Liudmyla Kovalenko, Maksym Kovhan, Yuliia Kravchenko, Petro Krul, Nataliia Kyrych, Volodymyr Levchenko, Artur Markov, Oleg Markov, Marianna Markova, Ruslan Meleshko, Ruslana Melnykova, Valentyna Moiseienko, Nataliia Mykhalchuk, Ihor Nalyvaiko, Larysa Nalyvaiko, Oleh Nalyvaiko, Volodymyr Nikiforenko, Iryna Nizhenkovska, Tsahik Ohanisian, Serhii Puzik, Svitlana Shevchuk, Andrii Skarzhynets, Myroslav Syvyi, Stanislav Tabachnikov, Oksana Tur, Olena Velchynska, Yurii Voloshchuk, Yana Yurchyk, Oleksandr Zaporozhets, Hennadii Zilberblat.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, or stored in a database or search engine without the prior written permission of the publisher. The authors are responsible for the content and reliability of their articles. Citation or other use of the monograph is possible only with reference to the publication.

Publisher «GS Publishing Services»
15137 Magnolia Blvd, # D,
Sherman Oaks, CA 91403, USA.

ISBN: 979-8-9895146-8-7

DOI: 10.51587/9798-9895-14687-2024-17

Scientific editors-reviewers:

S. Bobrovnyk, Yu. Bondar, A. Cherep,
P. Glukhovskiy, P. Hovorov, Yu. Kuznetsov, V. Lazurenko,
V. Moiseienko, L. Omelianchuk, R. Protsiuk, Zh. Virna.

The monograph is recommended for publication by the Presidium of
the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine

Education and science in Ukraine in the period of today's global challenges : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2024. 295 p.

Available at: DOI: 10.51587/9798-9895-14687-2024-17

КРУЛЬ Петро Франкович	НАЦІОНАЛЬНА СВОЄРІДНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНО- ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА	233
СКАРЖИНЕЦЬ Андрій Вікторович	МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ВРАЗЛИВОСТІ ЦІЛЬОВОЇ АУДИТОРІЇ В ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ	241
ТУР Оксана Миколаївна, КЛЕВАКА Леся Петрівна	КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЛЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	254

TECHNICAL SCIENCES

Igramotdin ALIIEV, Payman ABHARI, Oleg MARKOV, Leila ALIIEVA, Volodymyr LEVCHENKO	FORMING OF PARTS IN COLD EXTRUSION PROCESSES	267
Serhii PUZIK, Valentyna GROZA, Oleksandr ZAPOROZHETS, Oleksandr BOHDANOVYCH, Maksym KOVHAN	DETERMINATION OF THE THICKNESS OF THE CONTAMINATION LAYER THAT OCCURS IN POWER CLEANERS	291

ТУР Оксана Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
ORCID ID: 0000-0002-2754-9963

КЛЕВАКА Леся Петрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
ORCID ID: 0000-0001-6924-8221

КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЛЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В умовах реформування вищої освіти й переходу на багаторівневу підготовку професійних кадрів особливе значення набуває якісне формування у студентів комунікативних умінь, високий рівень яких необхідний не тільки для успішного навчання в сучасній вищій школі, але й для формування особистості творчої, соціально орієнтованої, мобільної, такої, що почуває себе впевнено в різних ситуаціях ділового й побутового спілкування, у тому числі й на міжкультурному рівні, вміє і може працювати в команді, підготовлена до професійної самопрезентації. Розвиток комунікативної компетентності сприяє не лише ефективному навчанню, а й формуванню лідерських якостей, здатності до конструктивної критики та прийняття рішень в умовах невизначеності. У сучасному інформаційному суспільстві, де комунікація є основним інструментом взаємодії, вміння ефективно спілкуватися є запорукою професійного успіху та особистісного зростання¹. Крім того, розвинені комунікативні навички дозволяють студентам будувати міцні професійні мережі, які стануть у пригоді в подальшому кар'єрному зростанні.

Сучасні дослідження підтверджують², що у багатьох студентів, зокрема тих, хто готується до роботи з дошкільнятами, спостерігається недостатній рівень розвитку комунікативних умінь. Це проявляється в нездатності ефективно проводити ділові зустрічі, бесіди, а також у відсутності навич-

1 Ісаєва О., Шайнер Г. Гуманітарний розвиток студентів як складова системи вищої освіти // Молодь і ринок. 2021. № 10 (196). С. 58–62.

2 Удалова О. Формування комунікативних умінь студентів у процесі професійної підготовки // Нові технології навчання: збірник наукових праць. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Київ, 2020. Вип. 94. 338 с. С. 326–331.

чок активного слухання. Майбутні вихователі часто відчують труднощі у моделюванні власної позиції та розумінні почуттів інших людей. Це призводить до труднощів у встановленні міжособистісних контактів як з колегами, так і з батьками вихованців. Крім того, недостатня розвиненість комунікативних умінь може негативно впливати на здатність будувати ефективну взаємодію з дошкільнятами, що є ключовим аспектом роботи в дошкільньому закладі. Адже саме через ефективну комунікацію вихователь може створити атмосферу довіри, розуміння та підтримки, необхідну для всебічного розвитку дитини³.

Значні труднощі пов'язані також з володінням мовою як засобом спілкування: організацією початку висловлювання, розташуванням його окремих частин, логічною побудовою викладу, правильним розгортанням обраної синтаксичної конструкції, добором і використанням синонімічних варіантів тощо. Мовлення багатьох студентів – майбутніх вихователів перенасичене жаргонізмами, вульгаризмами, просторічними елементами, а норми мови розчиняються в потоці помилок. Невизначне, фонетично неправильне мовлення, порушення логіки його побудови, невиправдані міміка, жести негативно впливають на співрозмовника, нівелюють авторитет мовця, викликають взаємну недовіру, знижують ефективність спілкування, навіть до повного його припинення. Більшість студентів погано володіють вміннями публічного виступу, презентації і самопрезентації.

Отже, формування комунікативних умінь у студентів – майбутніх вихователів є актуальним завданням сучасної вищої освіти. Для досягнення оптимальних результатів необхідно розробити та впровадити інноваційні підходи, які б враховували особливості сучасного освітнього середовища та виклики професії вихователя. Зокрема, важливим складником цього процесу є організація ефективного соціального співробітництва в академічних групах. Саме таке співробітництво створює умови для розвитку в студентів навичок міжособистісного спілкування, ведення дискусій, аргументації своєї позиції, співпраці в команді та вирішення конфліктних ситуацій. Виявлення оптимальних організаційно-педагогічних умов для такого співробітництва дозволить не лише сформувати у студентів необхідні комунікативні компетентності, але й розвинути в них такі

³ Джеджера К. Комунікативні уміння як чинник конкурентоспроможності майбутнього вихователя // Психологія: реальність і перспективи. 2019. С. 55–60.

важливі особистісні якості, як толерантність, емпатія, лідерські якості та відповідальність.

Питанням формування комунікативних умінь присвячені дослідження багатьох науковців, зокрема таких, як С. Бондаренко, М. Васильєва, І. Воробйова, Л. Дарійчук, К. Джеджерера, З. Дзюбата, М. Ісаєнко, В. Кручек, Н. Плешкова, Л. Савенкова, О. Удалова, Т. Шепеленко, О. Янишина та ін. Вивчення у психолого-педагогічній і лінгво-дидактичній літературі проблем формування комунікативних умінь студентів обумовлено пошуком способів підвищення рівня загальної комунікативної культури, якості та ефективності навчання й соціалізації студентської молоді в умовах формування єдиного освітнього простору і глобального ринку праці. У динамічному світі, де інформація поширюється з неймовірною швидкістю, а міжособистісні взаємодії набувають все більшого значення, здатність ефективно спілкуватися стає ключовою компетентністю для кожної людини, особливо для вихователя, який щодня будує міцні емоційні зв'язки з маленькими чомучками, взаємодіє з батьками, будуючи партнерські стосунки для розвитку дитини, і розвиває професійні комунікативні навички для ефективної роботи в команді.

Поняття «комунікативні вміння» трактується фахівцями неоднозначно⁴. Одні дослідники вважають, що це набір практичних навичок, які людина демонструє в процесі спілкування. Інші ж акцентують увагу на здатності розуміти контекст спілкування та обирати найефективніші стратегії взаємодії. Третя група дослідників розглядає комунікативні вміння як комплексний феномен, що включає не лише навички, а й здатність оцінювати свої ресурси та адаптувати їх до конкретної ситуації. Найчастіше під комунікативними вміннями розуміють уміння спілкування, безпосередньої й опосередкованої міжособистісної комунікації. Традиційно комунікативні вміння – це вміння правильно, грамотно, дохідливо пояснити свою думку і адекватно сприйняти інформацію від партнерів по спілкуванню. Ми визначаємо комунікативні вміння як складні структурні поєднання засвоєних способів здійснення комунікації, що проявляються у свідомому, доцільному виконанні всієї системи перцептивних, мисленневих, мнемічних, вольових, сенсомоторних та інших дій, які забезпечують успішність комунікативної діяльності у різних умовах її перебігу.

4 Зінорук А. Сутність поняття «комунікативні вміння» // Молодь і ринок. 2022. № 3-4 (201–202). С. 196–201. С. 197.

Одним із найбільш ефективних засобів формування високорозвинених комунікативних умінь у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є активна участь у соціальному співробітництві (партнерстві) академічних груп. В умовах сучасного суспільства, де дефіцит живого спілкування з представниками різних лінгвокультурних спільнот стає все більш відчутним, саме такі форми взаємодії дозволяють студентам не лише опанувати теоретичні знання, а й набувати практичних навичок ефективної комунікації, необхідних для їхньої майбутньої професійної діяльності. Соціальне співробітництво сприяє розвитку в студентів таких важливих якостей, як толерантність, емпатія, здатність до співпраці та конструктивного вирішення конфліктів, що є невід'ємними компонентами професійної компетентності сучасного вихователя.

Поняття «соціальне партнерство» у педагогіці є запозиченим зі сфери трудових відносин. Його специфіка має міждисциплінарний характер і обумовлена складністю, багатогранністю та наступністю⁵. Соціальне партнерство як одна з форм взаємодії останнім часом стрімко розвивається. У науковій літературі й практиці соціальне партнерство визначається як специфічний тип суспільних відносин між соціальними групами, прошарками, класами, спільнотами та іншими соціальними суб'єктами, характерною ознакою якого є спрямованість на узгодженість інтересів цих суб'єктів із питань регулювання стосунків⁶. В освітній діяльності вищої школи може бути організоване співробітництво академічних груп студентів, наприклад, однієї спеціальності чи напрямку підготовки (внутрішній рівень), або різних спеціальностей чи напрямів підготовки на одному факультеті (проміжний рівень), або різних факультетів (зовнішній рівень). Така різноманітність форм співробітництва дозволить студентам – майбутнім педагогам дошкілля розвинути різнопланові комунікативні здатності, адаптуватися до різних соціальних контекстів, а отже, буде сприяти підвищенню якості підготовки випускників закладів вищої освіти, готових до ефективної роботи в сучасному динамічному світі.

Академічна група – це динамічна система, що постійно розвивається. Вона об'єднує студентів, які навчаються за однією спеціальністю чи напрямком підготовки, в один час і складають мінімальну навчальну одиницю. Проте,

5 Харченко Н. Соціальне партнерство в освіті: переваги і можливості // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : збірник наукових праць, 2019. Вип. 23. С. 179–194. С. 181.

6 Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини. Київ : Знання, 2009. 390 с. С. 69.

академічна група – це не просто сукупність індивідів, а соціальне утворення, в якому відбувається активна взаємодія між студентами, формуються міжособистісні стосунки, розвиваються соціальні ролі та норми. Саме в межах академічної групи відбувається соціально-професійне формування майбутніх спеціалістів, де студенти не тільки здобувають теоретичні знання, але й набувають практичних навичок, розвивають комунікативні компетентності та формують професійну ідентичність.

Академічна студентська група – один з основних елементів освітньо-виховної системи вищої школи⁷. Це не просто сукупність студентів, об'єднаних спільним навчальним планом, це мікрокосмос, де студенти формують міцні зв'язки, підтримують один одного на шляху до професійного зростання та спільно досягають поставлених цілей. Їх поєднує не лише загальна мета здобуття освіти, а й спільна навчально-професійна діяльність, яка передбачає виконання спільних проєктів, обмін знаннями та досвідом. Ці взаємодії породжують як ділові, так і міцні особистісні зв'язки, що сприяють створенню атмосфери довіри та взаєморозуміння. Однорідність складу групи за віком та обмежений термін навчання у закладі освіти створюють умови для швидкої соціалізації та формування міцних дружніх стосунків. Високий рівень студентського самоврядування дозволяє кожному студенту брати активну участь у житті групи, розвивати свої лідерські якості та почуття відповідальності. Постійна взаємодія в процесі навчання та позаурочних заходів сприяє постійному обміну інформацією, ідеями та підтримкою, що в свою чергу підвищує мотивацію до навчання та сприяє всебічному розвитку кожного студента.

Між студентами академічної групи виникає складна мережа взаємодій, що охоплює як функціональні, так і емоційні зв'язки. Функціональні зв'язки визначаються розподілом ролей та обов'язків у процесі навчання, виконання спільних завдань. Вони забезпечують ефективну організацію роботи групи та досягнення поставлених цілей. Емоційні зв'язки, або міжособистісні комунікації, наповнюють групу життям і створюють атмосферу взаєморозуміння та підтримки. Вони виникають на основі симпатій, спільних інтересів, поділених цінностей та емоційних переживань. Цілісність студентської академічної групи визначається

⁷ Велика українська енциклопедія [Електронний ресурс] / Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво». URL: <https://vuc.gov.ua/> %D0 %93 %D0 %BE %D0 %BB %D0 %BE %D0 %B2 %D0 %BD %D0 %B0 %D1 %81 %D1 %82 %D0 %BE %D1 %80 %D1 %96 %D0 %BD %D0 %BA %D0 %B0 (06.10.2024).

комплексом показників, таких як: інтра- та інтегрупова активність, яка відображає рівень залученості кожного студента у спільну діяльність та ступінь інтеграції групи в ширший соціальний контекст; референтність, що характеризує значимість групи для кожного її члена та ступінь впливу групи на поведінку індивіда; згуртованість, яка відображає міцність внутрішніх зв'язків у групі; та психологічний мікроклімат, що створює емоційний фон для взаємодії і впливає на ефективність навчальної діяльності⁸.

Соціальне співробітництво академічних груп представляє собою багатогранний процес взаємодії студентів, спрямований на формування міцних, соціально значущих зв'язків та розвиток особистості. Цей вид діяльності сприяє не лише підвищенню рівня навчальної мотивації та активності студентів, а й розвитку їхньої комунікативної компетентності, яка є основою для успішної професійної діяльності. У процесі соціального співробітництва студенти не лише обмінюються знаннями та досвідом, а й формують навички ефективної комунікації, вчать працювати в команді, вирішувати конфлікти та брати на себе відповідальність. Спільна діяльність сприяє розвитку таких важливих особистісних якостей, як толерантність, емпатія, здатність до співпраці та конструктивного діалогу. Крім того, соціальне співробітництво дозволяє студентам краще пізнати себе, свої сильні сторони та потенціал, а також усвідомити свою роль у майбутній професії. У процесі взаємодії з однолітками студенти можуть отримати підтримку, натхнення та нові ідеї, що в подальшому сприятиме їхньому особистісному зростанню та професійному становленню⁹.

Інтерес сучасної науки до проблем формування комунікативних умінь зумовив появу різних їх класифікацій, головною відмінністю яких є критерій, за яким зроблена систематизація. Найпоширеніша класифікація об'єднує два блоки умінь – загальних та спеціальних, кожен із яких має чітку структуру. До блоку загальних умінь належать слухання і говоріння (вони є основою для розвитку будь-яких спеціальних комунікативних навичок, наприклад, здатність ефективно слухати співрозмовника є необхідною умовою для успішного проведення ділової

8 Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи : підручник. Київ : Каравела, 2008. 352 с. С. 104–107.

9 Гайдученко Ю. О., Рядинська І. А. Соціальне партнерство як інструмент формування соціальної відповідальності // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, 2017. Вип. 17. С. 15–24. С. 18

бесіди або презентації). До спеціальних віднесені вміння, необхідні для професійної діяльності: провести презентацію, семінар, ділову бесіду, організувати виробничу нараду, інструктування підлеглих тощо (ці вміння, в свою чергу, доповнюють і розвивають загальні, дозволяючи адаптувати комунікативну поведінку до конкретних ситуацій). Обидва блоки комунікативних умінь включають як вербальну, так і невербальну складові. Вербальна складова пов'язана з використанням мови для передачі інформації, а невербальна – з використанням інших засобів комунікації, таких як міміка, жести, інтонація. Крім поділу на загальні та спеціальні комунікативні вміння, дослідники виокремлюють такі блоки, як інформаційно-комунікативні, регулятивно-комунікативні та афективно-комунікативні. Існує більш детальна класифікація комунікативних умінь, наприклад, уміння проводити консультації, працювати з групою, вести телефонні переговори, оцінювати себе, інших, колектив, процеси, події, організувати позитивний зворотній зв'язок та ін. Ці класифікації відображають різні аспекти комунікативної діяльності та дозволяють більш детально аналізувати складні комунікативні процеси¹⁰.

Ми виокремлюємо три типи комунікативних умінь майбутніх працівників дошкілля – мовленнєві, діалогові, презентаційні.

Мовленнєві вміння – це комплексна сукупність навичок і знань, необхідних майбутньому вихователю для ефективного використання мови в різних комунікативних ситуаціях. Вони передбачають не лише формальне оволодіння нормами сучасної української літературної мови, а й здатність до творчого використання мовних засобів. Мовленнєва компетентність проявляється у правильності побудови речень, точності добору лексичних одиниць, багатстві і різноманітності мовних засобів, що дозволяє досягти змістовності, логічності та ясності викладу думок. Важливими аспектами мовленнєвих умінь є також образність і виразність мовлення, що досягається за допомогою використання тропів, фігур мови та інших стилістичних засобів. Крім того, ефективне спілкування передбачає доцільність використання мовних засобів відповідно до мети і ситуації спілкування, а також забезпечення доступності мовлення для співрозмовника. Чистота і естетичність мовлення свідчать про культуру мовлення і загальну культуру особистості.

¹⁰ Ткаченко К. О. Змістово-структурові аспекти поняття «комунікативні вміння» // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки», 2019. № 10-11. С. 103–105. С. 104.

Діалогові вміння – це комплексний феномен, що охоплює широкий спектр взаємопов'язаних навичок. Це не лише здатність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти правильно сприймати й розуміти партнера по спілкуванню (колеги, керівництво, маленьких вихованців, їхніх батьків та родичів), а й уміння ефективно висловлювати свої думки, почуття та бажання. Активне слухання, як невід'ємна складова діалогових вмінь, передбачає не пасивне сприйняття інформації, а активну участь у комунікативному процесі. Це виражається у використанні таких прийомів, як уточнення, перефразування, резюмування, що дозволяють не лише продемонструвати своє розуміння, але й забезпечити зворотній зв'язок, який є необхідним для побудови конструктивного діалогу. Крім того, діалогові вміння включають вміння добирати адекватні мовленнєві засоби залежно від ситуації спілкування, партнера та мети комунікації, а також здатність будувати конструктивні взаємини, уникаючи непорозумінь, конфліктів та досягаючи компромісів.

Презентаційні вміння – це багатогранний інструмент, який дозволить майбутньому вихователю закладу дошкільної освіти досягти високих результатів у професійній діяльності. Це не просто вміння говорити, а здатність залучати, надихати та мотивувати як дітей, так і дорослих. Вихователь, який володіє презентаційними вміннями, здатний перетворити навчальний процес на захопливу подорож, під час якої діти здобувають нові знання та навички. Уміння структурувати матеріал, використовувати різноманітні методи і прийоми, будувати довірливі стосунки з дітьми та їхніми батьками дозволяють вихователю створити атмосферу, в якій кожна дитина відчуває себе комфортно і бажає пізнавати світ. Крім того, презентаційні вміння є невід'ємною частиною професійного зростання вихователя. Вміння презентувати свої педагогічні ідеї, досвід та результати роботи на педагогічних радах, конференціях та семінарах дозволяє вихователю ділитися своїми знаннями з колегами, підвищувати свій авторитет та сприяти розвитку педагогічної спільноти. Отже, презентаційні вміння є інструментом, який допомагає вихователю не лише ефективно виконувати свої професійні обов'язки, але й постійно розвиватися як фахівець.

Відповідно до виокремлених типів пропонуємо формування комунікативних умінь студентів проводити у три етапи: 1) формування мовленнєвих умінь; 2) формування діалогових умінь; 3) формування презента-

ційних умінь. Кожен етап повинен реалізуватися у навчальній і позанавчальній діяльності майбутніх педагогів дошкілля.

У процесі реалізації першого (мовленнєвого) етапу необхідно організувати спільні навчальні заняття для студентів різних груп як однієї спеціальності чи напряму підготовки, так і різних. На таких заняттях особливу увагу слід приділяти грамотності мовленнєвих висловлювань студентів, виправленню типових помилок, контролювати емоційну виразність, точність, доцільність мовлення тощо. Наприклад у межах дисципліни «Вступ до спеціальності (Дошкільна освіта) з деонтологією» на одному із занять для майбутніх вихователів можна організувати дебати на тему «Імідж сучасного педагога дошкілля», у ході яких студенти матимуть змогу відстоювати свою позицію, наприклад, щодо професійних стандартів вихователя, його особистісних характеристик, значення зовнішнього вигляду у створенні іміджу, ролі професійної етики у взаєминах з дітьми та батьками, необхідності постійного професійного розвитку, впливу суспільних стереотипів на професію вихователя та шляхів їх подолання тощо. Особливе місце повинно відводитися програванню різних ситуацій, у ході яких відбуватиметься тісна взаємодія студентів різних академічних груп. Можна організувати факультативний курс «Естетика мовлення», на якому підготовка до занять буде здійснюватися разом із викладачем і мікрогрупами студентів.

Для формування комунікативних умінь у позанавчальній діяльності можна організувати, наприклад, підготовку і проведення студентськими групами майстерень для своїх однокурсників чи студентів інших факультетів із формування культури мовлення, наприклад із таких тем: «Самовдосконалення особистості як основа розвитку культури ділового спілкування фахівця», «Слова-паразити: як з ними боротися», «Як створити атмосферу довіри та взаєморозуміння в групі», «Техніки активного слухання в професійному спілкуванні», «Мистецтво презентації: як презентувати себе та свої ідеї» тощо. Також позитивні результати може принести організація студентського радіо та телебачення, де диктори та кореспонденти розвиватимуть свої мовленнєві уміння. На цьому етапі студенти повинні досконало оволодіти нормами сучасної української літературної мови, знати основні вимоги до мовлення і постійно дотримуватися їх в будь-якій ситуації спілкування.

На другому етапі увагу слід звернути на розвиток діалогових умінь студентів: умінь домовлятися з партнером, будувати конструктивну взаємодію. Прикладами можуть бути такі завдання: відтворіть діалог у ситуації, коли: 1) вихователь обговорює з батьками дитини її поведінку під час денного сну; батьки стверджують, що вдома дитина спить спокійно, а в садку постійно плаче; 2) двоє вихователів мають різні погляди на методи виховання дітей; вони обговорюють, як знайти спільну мову і забезпечити послідовність у виховному процесі; 3) вихователь пропонує керівнику новий проект для дітей, переконує його в доцільності реалізації проекту.

Однак акцент на цьому етапі більшою мірою необхідно поставити на оволодіння студентами прийомів активного слухання, адже згідно з даними досліджень, у процесі спілкування людина в середньому витрачає 42–53 % часу на слухання і тільки 16–32 % – на говоріння, 15–17 % – на читання, 9–14 % – на письмо. Хоча слухання забирає більше часу, ніж інші види комунікативної діяльності, його ефективність становить тільки 25 %, тобто 75 % інформації втрачається. Навичками ефективного слухання володіють не більше 10 % людей. Для підвищення ефективності слухання необхідно удосконалювати навички концентрації уваги, емоційного самоконтролю, роботи з інформацією. Для цього доцільно використовувати такі завдання: 1) слухання з метою розуміння інформації – пошук ключових слів і фраз, що в узагальненому вигляді формулюють основні проблеми; 2) слухання з метою аналізу й оцінювання інформації – розпізнавання помилок в аргументах і твердженнях адресанта, розрізнення фактів та оцінок; 3) слухання з метою запам'ятовування інформації¹¹.

Крім того, увагу слід звертати і на формування умінь невербального спілкування, адже невербальні реакції відбуваються на рівні підсвідомості, що вимагає додаткових зусиль для формування свідомих умінь відповідного використання цих реакцій. Приклад завдання: пригадайте значення невербальних засобів спілкування і проаналізуйте мікроситуацію: «Ви на прийомі у керівника закладу дошкільної освіти, сидите за приставним столом значно меншого розміру, ніж його стіл. Слухаючи вас, керівник склав руки пірамідою, опершись ліктями на стіл. Потім керівник узяв у праву руку окуляри і став похитувати ними перед своїм обличчям на

11 Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посіб. для самост. роботи студента. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 360 с. С. 144–145.

рівні підборіддя. Через п'ять хвилин він стрімко підвівся і, не сказавши ні слова, вийшов у приймальню. Який стан керівника і його ставлення до вас відображали ці жести?». Також на цьому етапі групи студентів різних курсів і спеціальностей можуть здійснювати підготовку олімпіад, науково-практичних конференцій, навчальних семінарів тощо.

Позанавчальна діяльність може характеризуватися активною участю академічних груп в роботі лабораторії соціального проектування, де студенти – майбутні вихователі матимуть змогу створювати і реалізувати актуальні соціально орієнтовані проекти. Для розвитку діалогових умінь діяльність студентів слід спрямувати на підготовку й проведення кураторських годин, факультетських та університетських заходів (Дня знань, Дня студента, зустріч випускників та ін.).

Очікуваними результатами формування комунікативних умінь на другому етапі є набуття майбутніми вихователями вмінь правильно сприймати і розуміти партнера зі спілкування, володіти невербальними засобами спілкування, прийомами активного слухання, добирати мовленнєві засоби залежно від ситуації спілкування, домовлятися з партнером, усувати конфлікти під час комунікації.

Реалізація третього етапу має на меті формування і розвиток презентаційних умінь студентів. Для цього підсумковий контроль – екзамени і заліки – доречно організувати у нетрадиційній формі, наприклад, студенти-старшокурсники беруть участь в оцінюванні відповідей студентів молодших курсів, також можна застосовувати прийоми самооцінювання та взаємооцінювання.

У позанавчальній діяльності студентські групи-партнери можуть організувати конкурси дослідницьких робіт студентів, де оцінюється якість доповідей, відповідей на поставлені питання, конкурс ораторської майстерності, день відкритих дверей із презентацією свого факультету, своєї спеціальності чи наряду підготовки тощо. Також змішані мікрогрупи студентів різних курсів можуть проводити профорієнтаційну роботу в школах, коледжах, технікумах та інших закладах освіти. Результатом роботи на презентаційному етапі мають стати сформовані уміння студентів виступати публічно з доповідями, повідомленнями, презентувати себе в різних ситуаціях.

Формування комунікативних умінь студентів – майбутніх працівників дошкільної освіти у процесі соціального співробітництва академічних груп повинно здійснюватися на основі:

- 1) взаємовигідної спільної діяльності, що є центральним принципом у побудові соціального співробітництва, оскільки вона стимулює мотивацію (коли учасники розуміють, що їхня робота приносить користь не тільки спільній справі, а й особисто їм, це підвищує їхню зацікавленість і активність), сприяє розвитку відповідальності (кожен учасник розуміє, що його внесок важливий для досягнення загальної мети, що розвиває в них почуття відповідальності), формує навички співпраці (взаємодія в процесі спільного досягнення мети вимагає узгодження дій, розподілу ролей, взаємної підтримки, що розвиває навички ефективної співпраці), підсилює ефективність (спільна робота дозволяє об'єднати зусилля, знання та досвід учасників, що підвищує ефективність досягнення поставлених цілей);
- 2) добровільності, тому що участь у партнерській взаємодії не повинна нав'язуватися, інакше не буде мотивації для ефективної взаємодії, що не дозволить досягти поставленої мети – розвинути комунікативні уміння студентів. Добровільність також підвищує рівень відповідальності (оскільки участь у проекті є свідомим вибором, студенти відчувають більшу відповідальність за результати своєї роботи), сприяє формуванню позитивного ставлення до спільної діяльності (коли участь у проекті є добровільною, студенти сприймають її як можливість для розвитку і самореалізації);
- 3) активності суб'єктів соціального партнерства, бо запорукою формування будь-яких умінь, у тому числі комунікативних, є діяльнісний підхід. Саме через активну участь студенти отримують практичний досвід (активна участь у проектах дозволяє студентам застосовувати теоретичні знання на практиці, розвивати навички самоорганізації, планування і контролю), розвивають творчі здібності (активна участь стимулює пошук нових ідей, нестандартних рішень, що сприяє розвитку творчих здібностей), формують лідерські якості (активні учасники часто беруть на себе ініціативу, організовують роботу інших, що сприяє розвитку лідерських якостей);
- 4) комунікативної рівності учасників, що проектує побудову суб'єкт-суб'єктних відносин, що сприяє створенню атмосфери довіри (коли всі почувуються рівними, вони більш відкриті для спілкування і

співпраці), розвитку навичок конструктивної критики (у атмосфері рівності студенти можуть висловлювати свої думки, навіть якщо вони відрізняються від думок інших, що сприяє розвитку навичок конструктивної критики), формуванню культури діалогу (комунікативна рівність сприяє розвитку навичок ведення діалогу, вміння слухати і чути інших);

- 5) відкритості академічних груп для взаємодії, що передбачає співпрацю з іншими групами (спільні проекти з іншими групами дозволяють студентам розширити світогляд, познайомитися з різними думками і підходами), взаємодію з іншими факультетами (співпраця з іншими факультетами дозволяє студентам отримати нові знання і навички, а також сприяє міжфакультетській інтеграції), взаємодію з зовнішнім середовищем (співпраця з організаціями, підприємствами, громадськими об'єднаннями дозволяє студентам ознайомитися з реальними проблемами суспільства і спробувати їх вирішувати).

Отже, для формування високого рівня комунікативних умінь студентів – майбутніх педагогів дошкілля необхідні: організація соціального партнерства академічних груп на зовнішньому, проміжному, внутрішньому рівнях; комплексне формування комунікативних умінь на мовленнєвому, діалоговому та презентаційному етапах у навчальній та позанавчальній діяльності студентів; дотримання принципів взаємовигідної спільної діяльності, добровільності, активності, відкритості, комунікативної рівності учасників.